

ФОРУМ

ВЕТЕРАНИ — ШЛЯХ ДОДОМУ

м. Львів та online

26-28 листопада

РЕЗОЛЮЦІЯ

«Це – не мілітарі. Це – не зброя. Це гідна стела зі скляним фоном, де кожен, хто дивиться на цю стелу, може побачити своє відображення. І слова там такі: “Ці люди віддали життя за те, щоб ти жив. Цінуй і розвивай, бережи свою країну. Будь гідним їх подвигу”».

Вікторія КАЛМИКОВА

мати загиблого бійця «Азова» Романа Калмикова (позивний Вахр)

Враховуючи, що Конституція України як Основний Закон держави визначає територію України цілісною та недоторканною, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю,

зважаючи на конституційне утвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України,

враховуючи прагнення українського народу розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, захищати своє право на самовизначення, територіальну цілісність, недоторканність та неподільність,

вшановуючи вчинок Сил Безпеки і Оборони України щодо виконання священного обов'язку із захисту української державності, незалежності та безпеки українського народу,

засвідчуючи безмежну вдячність та повагу до тієї неоціненної жертви, яку принесли та продовжують нести Захисники та Захисниці, члени їх сімей, члени сімей загиблих та зниклих безвісти Воїнів, військовополонених, захищаючи

своїм здоров'ям, свободою та життям цінності демократичного світу, право української нації на самоідентифікацію,

усвідомлюючи нагальну необхідність у збереженні української державності, посиленні обороноздатності, зміцненні економічної спроможності, розширенні та посиленні міжнародних зв'язків, формуванні позитивного іміджу України на суспільно-політичній арені світу,

усвідомлюючи та підтверджуючи важливість ролі Захисників і Захисниць, членів їх сімей, сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених у розбудові економічно сильної, мілітарної, демократичної, неподільної України,

враховуючи виклики, з якими зіштовхуються ветерани та ветеранки, члени їх сімей, сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених на шляху до психологічного та фізичного відновлення, соціальної адаптації, економічної незалежності,

розуміючи важливість та необхідність подолання всіх гострих кутів, які виникають в державі, громаді, суспільстві, та так чи інакше стосуються шляху ветерана та ветеранки до повноцінної інтеграції у цивільне життя, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій, прав та гарантій членів їх сім'ї, членів сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених,

Ветерани, які ризикували своїм життям заради спільного блага, заслуговують на можливість повноцінно інтегруватися в суспільство, отримуючи необхідну підтримку для відновлення та розвитку, що відповідає принципам справедливості та соціальної солідарності, коли суспільство бере на себе відповідальність за тих, хто захищав його свободу.

Розуміючи, що основний шлях ветерана та ветеранок щодо повернення до цивільного життя пройде саме в їхніх громадах, основною метою Форуму стало об'єднання навколо цієї тематики представників органів місцевого самоврядування, органів державної влади, неурядових громадських організацій, бізнесу, безпосередньо самих ветеранів та членів їх сімей, членів сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених для проведення діалогу та дискусій.

Завданнями Форуму стали:

1. Виявлення проблем, з якими зіштовхуються ветерани та ветеранки при проходженні психологічного та фізичного відновлення, соціальної адаптації та забезпеченні економічної незалежності, захист їх прав та забезпечення гарантій;
2. Виявлення проблем, з якими зіштовхуються члени сімей ветеранів, члени сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених при реалізації своїх прав та забезпечення гарантій;
3. Виявлення проблем, з якими зіштовхуються органи місцевого самоврядування та органи державної влади при реалізації прав ветеранів та членів сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених, труднощів щодо доступу ветеранів та ветеранок до психологічного та фізичного відновлення, соціальної адаптації, створення умов для економічної незалежності;

4. Обмін позитивними досвідами в частині психологічного та фізичного відновлення, соціальної адаптації та економічної незалежності;
5. Пошук ефективних рішень, які б могли бути реалізовані на всіх рівнях: державному, на рівні громад, громадянського суспільства;
6. Залучення найкращих іноземних практик та ініціатив.

Проект «Ветеран – Шлях Додому» – комплексне вирішення проблем та задоволення основних потреб ветерана та ветеранки, які повернулися з війни, визнання їх людської гідності та внеску в збереження та розбудову українського суспільства, покликаний посилити повагу українців до ветеранів, полеглих та зниклих безвісти Захисників і Захисниць, членів їх сімей. Вся нація має моральний обов'язок створити для ветеранів та ветеранок належні умови для самореалізації.

Для досягнення самореалізації людина повинна спочатку задовольнити базові фізичні та психологічні потреби.

Крім того, робота та економічна незалежність сприяють відчуттю контролю над своїм життям і надають структуру, яка допомагає ветеранам адаптуватися до мирного життя. Соціальна адаптація, включаючи підтримку сім'ї та громади, є ключовим фактором успішної інтеграції, оскільки вона забезпечує почуття належності та підтримки. Це все допомагає ветеранам будувати нове життя, реалізувати свій потенціал та відчувати себе повноцінними членами суспільства.

Тому задля досягнення максимально позитивного ефекту інтеграція ветеранів та ветеранок має забезпечуватися комплексно за такими напрямками:

- фізичне відновлення;
- психологічне відновлення;
- соціальна адаптація;
- економічна незалежність.

Напрямки ветеранських політик:

- Моніторинг та Оцінка ефективності послуг
- Підтримка на рівнях – загальнодержавному, обласному і місцевих громад, в сферах психологічного та фізичного відновлення, соціальної адаптації та економічної незалежності
- Просвітницькі і освітні кампанії
- Інклюзивність і рівність
- Культурні і громадські ініціативи
- Фінансова стійкість ветеранських проєктів

Висновок

- Створення інтегрованої в суспільство системи підтримки ветеранів та членів їх сімей, сімей загиблих, зниклих безвісті, полонених.
- Підтримка на всіх етапах відновлення та інтеграції в цивільне життя.
- Розвиток взаємодії між державою, громадами та міжнародними партнерами.

Резолюція Форуму «Ветерани – Шлях додому» – це дороговказ для побудови цілісної системи підтримки ветеранів в Україні. Ми закликаємо всі рівні влади, громадськість, бізнес і міжнародних партнерів до спільної роботи задля відновлення та інтеграції наших Захисників і Захисниць у мирне життя.

ДОДАТОК 1. ДЕРЖАВНА ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА

Система координації: В державі є нагальна необхідність створення чіткої, комплексної системи координації між різними сферами управління (охорона здоров'я, соціальні послуги, економіка, армія) та на всіх рівнях (міністерства, ОВА, райони, громади), щоб забезпечити ефективну і злагоджену роботу для підтримки ветеранів.

Переосмислення ролі Захисників та Захисниць у суспільстві: Вважаємо за необхідне провести широкі дискусії в українському суспільстві заради переосмислення ролі ветеранів, визначення їх статусу і забезпечити належне визнання їх внеску в збереження країни, надаючи їм відповідні соціальні, медичні та економічні гарантії і сервіси.

Інформаційна кампанія: Необхідно створити національну інформаційну кампанію, яка інформуватиме суспільство про ветеранів, про їх внесок, в тому числі вшанування загиблих та збереження пам'яті про живих, а також сповіщатиме ветеранів та їх родини про права, гарантовані державою, і можливості, які забезпечуються суспільством.

Принцип «нічого для ветеранів – без ветеранів»: Рекомендуємо запровадити принцип у процес прийняття рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях, залучаючи ветеранів до формування політики, яка стосується їхнього життя як великої частини життя України.

Мапування послуг, що доступні ветеранам: Пропонуємо здійснити мапування послуг, що доступні ветеранам для покращення доступу до необхідної допомоги та послуг, з одночасним впровадженням створеної ефективної системи оцінки якості надання послуг, що дозволить забезпечити добросовісність, прозорість і ефективність усіх державних та приватних програм підтримки.

Розробити єдиний цифровий портал для ветеранів: Доступ до реєстру послуг, що надаються державою, НГО та бізнесом. Запровадити електронний паспорт ветерана для автоматизації надання послуг. Забезпечити цифрову грамотність ветеранів, громад через навчальні курси та тренінги для ефективного використання цифрового порталу.

Розробити оновлену політику забезпечення Захисників і Захисниць житлом для проживання на праві власності, праві користування.

Джордж ЧУНІНГ, виконавчий директор US-Ukraine Veterans Bridge

– Активне відстеження «голосу ветерана» – їхнього досвіду, потреб і почуттів – є критично важливим. Без точного розуміння того, як ветерани оцінюють свою взаємодію із системою підтримки, складно створювати справді ефективні та цінні для них послуги.

Олег ФІТЬКАЛО, лікар-нарколог вищої категорії, психотерапевт, доцент кафедри психіатрії та психотерапії Львівського медичного факультету імені Данила Галицького

– ...На сьогоднішній день реінтеграція ветеранів повинна базуватись на тому, щоб повернути їм відчуття власної цінності. Дуже багато ветеранів не відчують і навіть соромляться того, як до них ставляться люди на вулицях на сьогоднішній день.

ДОДАТОК 2. ВІДНОВЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Масштабування реабілітаційних послуг: Українці потребують розширення доступу до реабілітаційних послуг у кожній громаді, з урахуванням місцевих можливостей та нозологій пацієнтів, для забезпечення рівного доступу до реабілітаційної допомоги.

Фінансування наукових досліджень у сфері реабілітації: Пропонуємо забезпечити державне фінансування досліджень, спрямованих на вдосконалення методів реабілітації травми війни, вивчення бойових травм і їх наслідків.

Інтеграція інноваційних технологій в реабілітацію.

Розробити регіональні програми розвитку реабілітаційних послуг із залученням місцевих бюджетів та міжнародних донорів.

Запровадити систему єдиного медичного кейсу (скрінінгу) для кожного ветерана з забезпеченням особистого доступу до власних медичних даних.

Сприяти розвитку телемедицини для надання консультацій ветеранам – для підвищення ефективності послуги, зокрема у важкодоступних громадах, при складних випадках тощо.

Стюарт ТЕЙЛОР, Президент американського благодійного фонду Allied Forces Foundation

– Головними викликами для ветеранів є подолання фізичних та психологічних травм, а також повернення до активного життя, і спільні ініціативи відіграють ключову роль у цьому процесі.

Олег БІЛЯНСЬКИЙ, керівник магістерської програми «Фізична терапія та ерготерапія» кафедри фізичної терапії та ерготерапії Факультету наук про здоров'я

– Основна цінність реабілітаційного процесу це є люди. Реабілітація в Україні виходить на новий рівень завдяки впровадженню сучасних підходів та міждисциплінарної співпраці.

Лариса ХОМКО, лікарка вищої категорії. Терапевт, фізіотерапевт, лазеротерапевт, міжнародна кваліфікація. Голова ГО «Медичний координаційний центр допомоги військовим»

– Хаотична структура допомоги, нестача фінансування та обмеженість у запровадженні закордонного досвіду створюють перешкоди на шляху до повного відновлення здоров'я військових.

ДОДАТОК 3. ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Розвиток сфери психологічної підтримки ветеранів: Необхідно збільшення кількості фахівців у сфері психологічної реабілітації ветеранів та підвищення кваліфікації, щоб забезпечити високоякісну підтримку та лікування травм війни.

Державне замовлення на навчання фахівців у сфері психології з фокусом на роботу з ветеранами, в тому числі залучення ветеранів до отримання фаху психолога.

Стимулювання роботи психологів у регіонах (гранти, підвищення заробітної плати).

Інформаційно-просвітницькі кампанії про психологічні травми війни та її наслідки.

Впровадження групових практик роботи з ветеранами, сім'ями, з втратою.

Розробити програми підвищення кваліфікації для існуючих фахівців із залученням міжнародних експертів та залучення іноземців-ветеранів як волонтерів за принципом «рівний-рівному».

Запровадити мобільні групи психологічної допомоги для ветеранів у віддалених районах.

Забезпечити цілодобову роботу гарячих ліній психологічної підтримки.

Забезпечити створення інформаційної кампанії превенції залежностей, протоколів реабілітації залежностей.

Юрій АКСЬОНОВ, ветеран, офіцер-психолог, позивний Лірі 56р НГУ, засновник Центру дослідження і розвитку світосприймання людини

– Постало завдання, яким чином уникати конфліктів. Конфлікт, конфліктне спілкування – це завжди про емоції. Людина, яка приходить на емоціях, в якій вже трохи атрофіювався неокортекс (раціональне мислення), вона завжди буде сприймати безневинні речі з боку соціальних працівників емоційно. Що ми в принципі і бачимо.

Станіслав РАДУГІН, ветеран, амбасадор ветеранського проєкту ТитаниUA, директор ветеранського простору «Титани»

– ПТСР з відстрочкою. Як говорить нам статистика, ПТСР може виникнути від 2-х тижнів до півроку. Мій ПТСР через 1,5 року поранення вискочив. Я бачив туман. Я не бачив людей. Було декілька попередніх нервових ситуацій, які призвели мене до того, що я все ж таки відчув на собі ці шалені чотири букви.

Анастасія ЖИДКОВА, Координаторка з питань психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних подій Україно-Швейцарського Проєкту «Психічне здоров'я для України»

– Один з підходів – це використання «рівний-рівному» моделі, де допомогу надають люди, які пережили подібний досвід. Однак цей метод має свої складнощі, адже необхідно забезпечити належне навчання та супровід таких помічників, а також створити умови для стабільної підтримки родин.

ДОДАТОК 4. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ

Створити інклюзивне суспільство, яке враховує травми війни.

Створити систему громадських просторів для ветеранів, членів їх сімей та сімей загиблих, зниклих безвісті і полонених для формування кола підтримки, з обов'язковим забезпеченням безбар'єрного доступу.

Проводити регулярні тренінги для представників місцевої влади, громадських активістів та бізнесу щодо роботи з ветеранами.

Створити систему наставництва за принципом «рівний-рівному» де ветерани/ветеранки з досвідом повернення до цивільного життя допомагатимуть побратимам і посестрам адаптуватися до мирного життя.

Підтримуємо впровадження культурних ініціатив як методу відновлення ветеранів, зокрема через мистецтво, театри, музеї, книги та інші форми культурної діяльності, що сприяють психоемоційному відновленню.

Розробити національну програму діяльності в сфері культури, яка включатиме: організацію театральних вистав, кінопоказів та мистецьких майстерень; видавництво книг, зйомку документальних або художніх фільмів про історію особистостей у війні; співпрацю з музеями, театрами та іншими культурними установами для організації спеціальних заходів для ветеранів; запровадження конкурсів творчих робіт серед ветеранів із подальшим їхнім експонуванням.

Розробити національну програму турботи про фізичне здоров'я через спорт та фізкультурно-спортивну реабілітацію, яка включатиме: навчання тренерів особливостям роботи з людьми після травми війни; призначення в спортивних федераціях заступника із спорту для ветеранів; організацію спортивних ветеранських клубів; організацію спортивних фестивалів та змагань для ветеранів.

Богдан ТИХОЛОЗ, директор Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, кандидат філологічних наук, менеджер культури

– Увага, ветерани – це люди, але люди в світі людей. У них є сім'ї, у них є діти, дружини, кохані, батьки і так далі. Вони не існують у вакуумі. Бо робота з ветеранами – те, про що сьогодні ще не йшлося, це не тільки робота з окремими особами, які мають воєнний досвід. Це робота зі спільнотами, це робота з їхніми сім'ями, це робота, вибачте, з класами їхніх дітей, які ходять з іншими дітьми, батьки яких не воювали, які інакше дивляться на світ насправді і між якими виникає когнітивний дисонанс.

ДОДАТОК 5. ЕКОНОМІЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Сприяння досягненню економічної незалежності ветеранів та ветеранок, членів їх сімей, членів сімей загиблих, зниклих безвісти Захисників та Захисниць, військовополонених на загальнодержавному рівні:

прийняття Закону про ветеранське підприємництво;

розроблення державної Стратегії посилення можливостей ветеранів у працевлаштуванні, самозайнятості та підприємстві;

розширення партнерських програм з міжнародними організаціями для отримання суб'єктами ветеранського підприємництва додаткових ресурсів та знань (обмін досвідом та технологіями), розширення можливостей експорту товарів, робіт та послуг;

формування культури та мережі менторської, консалтингової та коучінгової підтримки ветеранських бізнесів, заохочення та підтримка у створенні та впровадженні менторських програм і консалтингу;

стимулювання залучення іноземного капіталу, зокрема інвестиційного, до розвитку ветеранського бізнесу, з додатковим фокусом на критичні та інноваційні галузі, такі як технології, екологія, енергетика, оборонна промисловість;

створення ефективних програм перекваліфікації шляхом організації курсів перекваліфікації та підвищення кваліфікації, уникнення дублювання вже існуючих та неефективних програм;

впровадження та підтримка соціального партнерства з громадами для створення робочих місць та підтримки ветеранських ініціатив на локальному рівні;

розроблення економічних програм розвитку територіальної громади з урахуванням розвитку та підтримки ветеранського підприємництва.

Джордж ЧУНІНГ, виконавчий директор US-Ukraine Veterans Bridge

Зауважив на важливості розвитку програм наставництва, які допомагають ветеранам здобути підприємницькі навички. Він зазначив, що організація впровадила низку перехідних сервісів, які враховують різноманітність потреб ветеранів. Особливої уваги приділено створенню умов для економічної незалежності ветеранів через навчання та співпрацю з роботодавцями.

Маріо АГУЛІЄРА, ветеран-підприємець

Запровадив систему Micro-Grid для енергонезалежності та створив цифрові класи для навчання. Дисципліна, лідерські навички та досвід ветеранів можуть бути використані для розвитку освіти, сільського господарства та охорони здоров'я.

Думки учасників форуму які надихають, направляють, мотивують, ознайомлюють, формують кожен може знайти, для себе щось «своє»

Тарас ТАРАСЕНКО, народний депутат України

– Шлях додому – до нового життя – буде у всієї України, особливо у тих, хто віддав війні найдорожче – коханих близьких людей, здоров'я, час свого життя. Зараз, прямо в цей момент, кожен з нас має вирішити, як він має змінитись, щоб Україна відновилась і наші Захисники і Захисниці відчували втішеність, що їх подвиг, їх служба не були змарновані.

Юля КОВАЛЕНКО, голова Громадської організації «Україна 2.0»

– Гідність нації визначається тим, як вона вшановує своїх захисників. Ми маємо створити систему, яка не лише повертає ветеранів до суспільства, а робить їх рушієм його відновлення та розвитку. Чесність, професіоналізм і реальні дії – наш єдиний шлях до побудови України, якою пишатимуться наші герої, і яка стане прикладом для світу.

Олена СЕК, військовий психолог

– Пам'ятати загиблих, шануючи їхніх рідних, повернути всіх, піклуючись про тих, хто чекає. Завтра стає таким, яким ми робимо його сьогодні.

Вадім ПЕТРУНІН, голова iHub Україна

– Під час форуму українське суспільство продемонструвало чіткий фокус не на обговоренні проблем, а на пошуку їх рішень. На теренах України впали й проросли сотні зерен ветеранських ініціатив і програм. Наше завдання – знайти найкращі, підтримати їх, та розповсюдити по всій країні. Тоді кожен наш захисник, повертаючись додому, буде оточений теплом і вдячністю тисяч тих, хто цінує їхній подвиг.

Олена СМОЛЯК, членкиня ГО «Правосвідомі»

– Громада – це місце, де буде пройдено основний шлях ветерана від військового до цивільного життя. Саме тому ми маємо докласти всіх зусиль щоб кожна громада була спроможна забезпечити потреби та захистити інтереси ветеранів та ветеранок, членів їх сімей, сімей загиблих та зниклих безвісти Захисників і Захисниць, військовополонених. Громади мають вибудовувати свій бренд, докладаючи максимум зусиль, щоб бути привабливим місцем життя та розвитку. Забезпечуючи потреби та захищаючи права ветеранів та ветеранок, громада створить умови для благополуччя всіх своїх мешканців.

Ольга ГРИЩУК, голова ГО НУО Альянс Стійкості

– Телемедичні консультації, які реалізуються за підтримки Rotary, дають можливість пацієнтам отримувати безкоштовну допомогу від провідних німецьких лікарів. Вже створено платформу для онлайн-реабілітації, яка містить близько 2000 відеовправ для формування індивідуальних програм відновлення.

Єлизавета ДОЦЕНКО, проєктна менеджерка Медичної клініки Українського католицького університету

– Стратегія УКУ 2030 спрямована на «зцілення ран війни» – це не лише лікування пацієнтів, а й підготовка медичних працівників до нових викликів.

Дмитро ТКАЧЕНКО, керівник БФ ПС ССО КРЕВНІ

– Запроваджено систему аналізу навичок і здоров'я ветеранів для визначення найкращих професійних напрямів. Фонд супроводжує ветеранів від моменту поранення до працевлаштування, сприяючи їхній адаптації до мирного життя.

Марина СОКОЛОВА, керівниця Центру реінтеграції ветеранів Акціонерного товариства «Українська оборонна промисловість»

Наголосила на запровадженні нових навчальних програм, які враховують потреби сучасного ринку праці – акцентувала увагу на важливості співпраці з бізнесом і громадами, вдосконаленні законодавчої бази для підтримки ветеранів.

Світлана КАШИНЕЦЬ, керівниця проєкту «Платформа можливостей для ветеранів», благодійний фонд «Разом для України»

– Важливість онлайн-ресурсів для реінтеграції ветеранів у цивільне життя – платформа надає інформацію про перекваліфікацію, працевлаштування та підтримку бізнесу.

Надія ВАСИЛЬЄВА, засновниця та виконавча директорка Інституту Цифрової трансформації, співзасновниця венчурного Фонду оборонних технологій Фрідом фонд, професор MIT (Бостон)

– Надання доступу до сучасних навчальних матеріалів, адаптованих для ветеранів, впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект і роботизовані рішення, дозволяє створити більш гнучкі умови для навчання та професійного розвитку, сприяючи їхній інтеграції в сучасну економіку.

Олексій ШАХРАЙ, директор Ветеранського Центру ДП Київського Авіаційного Інституту

Звернув увагу на недостатнє використання потенціалу ветеранів у сфері оборонних технологій. Попри їхній унікальний досвід, навички лідерства та здатність адаптуватися до складних умов, багато ветеранів стикаються з бар'єрами під час інтеграції в оборонну галузь, включаючи обмежений доступ до технологічної освіти та партнерств з ключовими організаціями.

Оксана ГРИЩЕНКО, директорка в Україні фонду Heal Ukraine Trauma, амбасадорка психоделічно-асистованої терапії в Україні

– Для вирішення цих викликів впроваджуються інноваційні підходи, такі як групова кетамін-асистована психотерапія (КАП), що дозволяє охопити більше пацієнтів та формує відчуття спільноти серед ветеранів. Утім, це потребує підготовки спеціалістів і ширшого впровадження нових терапевтичних методів.

Анастасія ЛЯДНЕВА, голова громадської організації «Інноваційні соціальні рішення»

– Одним із підходів до вирішення цієї проблеми є онлайн-консультації, які зосереджені на розв'язанні конкретних питань через одноразові сесії. Однак такий формат може бути обмеженим через відсутність постійного супроводу, а також через труднощі у встановленні довіри та належної взаємодії.

Ольга САВИЧЕНКО, Post Traumatic Training Institute; Житомирський державний університет імені Івана Франка; КП «Лікарня №2 ім. В.П. Павлусенка» Житомирської міської ради»; ГО «Центр практичної психології “For Life”»

– Одним із нових напрямків у лікуванні посттравматичного стресу є коротке нетравматичне травмофокусоване втручання, яке намагається змінити структуру травматичних спогадів, перетворюючи їх на менш емоційно заряджені наративи.

Юлія БАШЛАКОВА, психологиня, психодіагностка, консультантка з питань ментального здоров'я. Співзасновниця ГО Інститут людинознавства, Soul* Lab

– Дослідження формування поведінки індивіда піднімає питання, як різні рівні усвідомлення впливають на психологічний стан. Оцінка неусвідомлених процесів, суб'єктивних переживань і декларативних заяв є складною, оскільки ці аспекти важко точно виміряти.

Ольга КУХАРУК, фахівчиня із застосування VR-технологій в психологічній підтримці ветеранів Aspіchi

– Психологічні та когнітивні проблеми, що виникають після травмуючих подій, як-от когнітивні порушення, негативізм, самостигматизація та явища уникання, потребують індивідуального підходу, який може бути складним для традиційних терапевтичних методів.

Оксана ХРИСТУК, КПТ-терапевт Центру психологічної підтримки «Разом з тобою»

– При цьому важливо зрозуміти, що хоч ЕМДР може бути ефективним у зниженні емоційної напруги та інтеграції травматичного досвіду, його застосування потребує великої обережності. Для досягнення результату необхідно враховувати індивідуальні особливості пацієнтів і забезпечити належну підготовку терапевтів.

Ігор КОЗИК, комерційний директор/власник ТОВ «ІТ-СПЕЦСЕРВІС»/«ІТ-S»

– Ветерани часто стикаються зі складнощами в доступі до персональної інформації, медичних даних, документів, а також у використанні пільг та персоналізованих послуг.

Андрій МЕЛАНЧИК, голова ГО «Спогади України»

– Традиційні способи вшанування пам'яті героїв виявляються недостатньо ефективними в сучасному суспільстві. Сьогодні існує потреба адаптувати ці методи до цифрової епохи, оскільки молодь і суспільство загалом потребують нових форматів для збереження історичної пам'яті.

Крістіан ПІРАРД, фізіотерапевт, представник реабілітаційного центру університетської лікарні Льєжа, Бельгія. Засновник ініціативи Cap2Sports

– Завдяки адаптованим приміщенням і кваліфікованим тренерам, люди з інвалідністю можуть займатися улюбленими видами спорту, що сприяє їх фізичному та психологічному відновленню.

КОНСТАНКЕВИЧ Ірина Мирославівна, перша заступниця голови Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, народна депутатка України

– Ветеран повертається/повернеться у соціум, який має бути йому рідним, комфортним, доступним. Відтак усі гілки влади повинні забезпечити цей процес. Написати закони мало, їх ще треба виконувати. І тому, на мою думку, громади мають активізуватися, щоб процес інтеграції ветеранів став зустрічним у створенні комфортного середовища для ветерана. І найголовніше, щоб ветеран мав можливість на рівні громади для усіх видів реабілітації, освіти (вищої чи професійної; повної чи короткочасної, додаткової чи перекваліфікації), розвитку культурних і духовних потреб. Важливо, щоб для ветерана був широкий спектр можливостей. І навіть якщо у сільській громаді ветерани хочуть створити Театр ветеранів, їм треба йти назустріч.=.

Віолетта ДВОРНИКОВА, депутатка Ірпінської міської ради. Голова Європейської Асоціації жінок України, керівниця Ukrainian Civil Society Hub при Європарламенті

– Жінки за кордоном є потужним голосом України. Завдяки їм про нас не забувають.

Леся ПРУДІУС, психологиня реабілітаційного центру TMS Rehab

– Соціальні виклики – відчуженість, складність знайти спільну мову з тими, хто не має військового досвіду. Тут також проблема. Хлопці у інвалідних візочках кажуть: «Ти розумієш, мене люди стидаються. Люди відвертаються від мене погляд». Ми сідаємо, і я кажу хлопцям «Хлопці, розкажіть, як це має бути? Як ви хочете, щоб до вас ставились?» І вони мені кажуть: «Ти розумієш, не треба відвертатись. Не треба мене обіймати. Не треба мені бігти ту каву купувати. Але просто посміхнутись. Сказати «дякую». Мені більше нічого не треба. Але не треба відвертатись. Я не пусте місце».

Діана ТРИМА, директорка департаменту відновлення та культурної реінтеграції деокупованих територій Міністерства культури та стратегічних комунікацій

– Ветерани – це люди, які мають унікальний досвід. Досвід, якого не мали до того. Цей унікальний досвід проявляється як джерело натхнення в творчій самовираженості.

Ми зараз спостерігаємо велику активність серед людей, які і на фронті, і повертаються, які починають писати вірші, твори, спогади. Це все лягає на сторінки книжок, картини, фото.

Є активний рух на сьогодні театрального мистецтва, коли військові стають авторами творів і в такий спосіб намагаються розповісти про свої емоції.

Це дуже унікальна і важлива субстанція, яка потім допоможе нам фіксувати події війни очима військових через мистецтво.

Катерина БАТЕНКО, комунікаційниця Unbroken Foundation

– Арт-терапія – вона є дуже важливою в той момент, коли ветеран, проживши дуже травматичний досвід, не знаходить слів, якими може описати свою травму, але цьому допомагають колір, малюнок або інші техніки. Бо мені здається, що ті досвіди, які вони проживають сьогодні, навряд чи мають слова, якими це можна описати.

Богдан ОХРИМЕНКО, Керівник секретаріату Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими

– Реабілітаційна програма Всеукраїнської психологічної підтримки «Вільний степ» запрошує усіх дотичних для того, щоб організувати всеукраїнську мережу під егідою Координаційного штабу психологічного супроводу та допомоги родинам безвісти зниклих та звільнених з полону.

Людмила ГУСЕЙНОВА, громадська діячка, звільнена з полону в 2022 році

– Я була звільнена 2 роки тому і звернула увагу, що для звільнених з полону цивільних немає реабілітаційних програм. Немає готових фахівців, котрі можуть працювати з ними. Здається, цивільні полонені, військові полонені – у нас чомусь існує такий розділ. Але повірте, утримують військових полонених і цивільних полонених в одних тюрмах, в одних умовах, катують однаково.

Вікторія КАЛМИКОВА, мати загиблого бійця «Азова» Романа Калмикова (позивний Вахр)

– Ми відмовились від дошок меморіалізації на навчальних закладах. В нас є навчальні заклади, де 30 чи більше героїв. Ми не хочемо, щоб наше нове покоління ходило на цвинтар на стіні в школу. Ми започаткували архітектурний конкурс, де вибрали з 16-ти запропонованих проєктів найбільш гідний, який буде показувати всю суть національної гідності і честі наших дітей.

Лариса ПОЛЯНСЬКА і Олександр СІВЧЕНКО, Капеланська служба ЗСУ

– Воїну набагато легше переносити всі випробування, коли він знає, що його родина не покинута. Що їй допоможуть, її підтримають. Його дітей обігрують. Допоможуть з навчанням. Допоможуть з відпочинком.

Я вам даю такий посил, щоби ви контактували на місцевому рівні з священниками, щоби включали цей механізм в вашу роботу. Тому що можна вилікувати тіло різними тенденціями, різними практиками, але не можна вилікувати душу. Залиште цю тенденцію церкви. Церква це робить краще. Повірте мені.

Отець Сергій ДМІТРІЄВ, капелан і священник ПЦУ

– Багато моїх побратимів, які загинули, рахуються зниклими безвісти. Не можна забрати тіло. Одна з психологічних форм поставити крапку – це хоча б зробити місце тимчасового поховання. Символічно. Є питання до державних органів, цвинтарів – чи можна таке зробити. Тому що іноді родині треба місце, куди можна прийти, вшанувати те, що не можна забрати. Хоча би привезти землю з Донбасу, щоб це було таке місце вшанування. Це теж важливо.

Анна ДАЦКО, заступниця директора в Карітас Жовква УГКЦ

– Ми оминули тему дітей. Дітей військовослужбовців, зокрема, загиблих. Це дуже величезний шар і пласт проблем і велике поле для інтервенцій для всіх організацій – релігійних, нерелігійних, державних, будь-яких.

Ми спостерігаємо за дітьми, які бавляться, і вони у приватному спілкуванні кажуть такі речі, що волосся дибки стає... Це те, з чим ми плануємо працювати наступні роки. І закликаємо усіх, хто має у своєму фокусі роботу з дітьми, теж придивлятися, спостерігати і пробувати бути корисним в тому напрямку.

Ганна МАКРОУСОВА, ГО «Блакитний птах»

– Уже багато запиту зараз від суспільства на просвітницькі матеріали. Ми навчаємо травмачутливому спілкуванню громадські організації, державні організації. Як спілкуватись з родинами, які чекають, які шукають і не травмувати їх.

Алла ДЕРЖАВІНА, ГО «Трансформація»

– Проблема роботи з сім'ями зниклих безвісти в тому, що ці люди зависають між небом і землею. Колективна невизначеність, повна ізоляція від суспільства. Ми працюємо з такими людьми в два підходи: перший – це психологічна підтримка і супровід і друге – це громадська діяльність.

Є велика потреба в наукових дослідженнях саме українців. Тому що досвіди, які презентують іноземні країни, Америка, дуже класні, але нам треба своє.

Полін БОС

– Те, що я зрозуміла за 45 років практики психолога і за 90 років життя, це те, що нам треба в першу чергу подбати про себе перш, ніж ми можемо подбати про інших. Я підозрюю, що всі з вас, ви всі несете величезний тягар не лише перед людьми, яким ви намагаєтесь допомагати, але також тягар втрати через смерть, через те, що ваші рідні, друзі зникли безвісти чи зазнали поранень.

Яал ФРУХТЕР

– Військовополонені страждають на різні форми ПТСР, гострих форм депресії, розлади неспокою, тривожності. Вони виснажені фізично, не функціонують нормально, вони погано сплять, у них дуже багато проблем реінтеграції у суспільство, до родин, у громаду.

Сергій ПОГОСЯН, адвокат, співзасновник проєктів TMS HUB та TMS RENABILITATION, директор БО «БФ “ТМС – Боремось за Україну”»

– Запит на психологічну допомогу дуже швидко змінюється. Зараз займаються не тільки з ПТСР у військових, але й напрямком повернення полонених, працюють з цивільними (зокрема, з членами сімей військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя) надають послуги зі спортивної реабілітації – пара джіу-джитсу.

Юлія ГОНЧАРОВА, директорка Ветеранського фонду «Після Служби»

– Неготовність зустрічати людин з війни; відсутність фінансування програм довгострокової реабілітації; стереотипи і стигма; неефективність роботи державних установ; спекуляція на темі ветеранів; незнання алгоритмів комунікації з людьми, що пережили страшні події.

Олена ЗВЕРЕВА, керівниця Центру Допомоги Ветеранам Війни 4.5.0

– Ті, хто потребує реальної психологічної допомоги і втручання, до психологів не йдуть. Ті, які вже прийшли за психологічною допомогою – наполовину на шляху одужання.

**Павло КОВАЛЬ, керівник Офісу у справах ветеранів та їхніх родин
Українського католицького університету**

– Ветерани, які швидше починають чи повертатись на роботу, чи включаються в якісь активності, чи думають про навчання, тобто чим швидше вони повертаються в комунікації з іншими людьми, показує досвід, що у них швидше починається процес адаптації.

За ініціативи [перелік ПІБ та організацій] та за підтримки [перелік ПІБ та організацій] при активному сприянні [перелік ПІБ та організацій] реалізовано ФОРУМ «ВЕТЕРАНИ – ШЛЯХ ДОДОМУ», який проводився в 5 різних громадах: [перелік громад].